

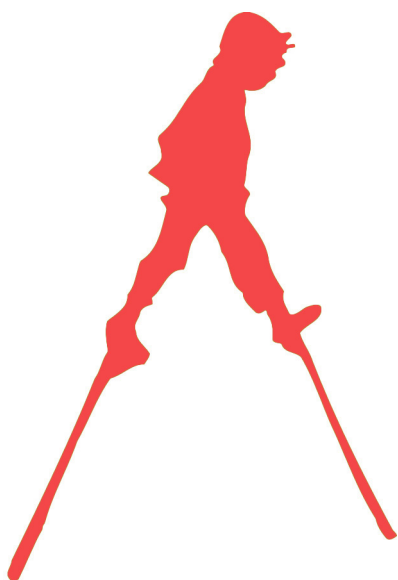

BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur

Nr. 74 2026 • Årgang 42 • ISSN online 2446-0648 • www.buks.dk

Mikkel Snorre Wilms Boysen, Andreas Nielsen, Sisse Winther Oreskov, Lars Dahl Pedersen, Astrid Hestbech, Louise Hvitved Byskov, Thomas Thorsen, Pernille Welent Sørensen og Klaus Thestrup

Forord: FRIRUM – fri fra hvad og fri til hvad?

På Vestsjælland i byen Skælskør kan du finde en kreativ hule fyldt med mangfoldige materialer i alle farver. Her kan du bygge, tegne, skære, sy, klippe og sludre. Til daglig besøges stedet af børn og voksne i alle aldre fra dagtilbud, skoler, SFO'er, klubber m.m. Stedet blev startet af den pædagogiske entreprenør Karen Sieling i 2015 og hedder FRIRUM Lab.

Karens FRIRUM skaber tilsyneladende en tiltrængt mulighed for børn og unges samvær, opfindsomhed og udtryksformer. Samtidig er navnet symptomatisk for vores tid. Ordet FRIRUM høres alle vegne og optræder som et ideal for, hvad børn og unge har brug for – og tilsyneladende har for lidt af. Men hvad er det, FRIRUM skal befri børn og unge fra? Og hvad er det, FRIRUM skal befri dem til? Og hvordan kan pædagogikken skabe et sådant FRIRUM? Det undersøger vi i dette temanummer af BUKS.

Et oplagt afsæt for en sådan undersøgelse er en ofte gentaget samtidsdiagnose om børn og unges pressede hverdag. Ifølge denne diagnose lever vi i en tid, hvor mange børn og unge oplever pres i form af sociale forventninger, præstationskrav og tilstedeværelsen på mangfoldige digitale platforme. I pædagogikken kan et FRIRUM i forhold til dette pres komme til udtryk på forskellige måder: Unge, der efter en lang skoledag bruger den første time i fritidsklubben fordybet i deres mobiltelefon som et FRIRUM fra sociale krav. Børn, der i skolens frikvarter organisatorisk tildeles et frirum mellem lektionerne. Unge, der deltager i kreative aktiviteter og oplever fordybelsen som et FRIRUM fra et konstant fokus på dem selv. Børn, der gennem dans og leg oplever bevægelsesfrihed og et FRIRUM fra fastlåste identiteter og kategorier.

I temanummeret undersøges og udfoldes FRIRUM gennem ti forskningsartikler og to digte. Artiklerne præsenterer empiriske, teoretiske og filosofiske perspektiver på FRIRUM i relation til pædagogikkens metoder og idealer samt børn og unges liv og kultur. Målet er at blive klogere på, hvori det frie består, og hvordan denne frihed understøttes pædagogisk og organisatorisk.

Artiklerne spænder over børn og unge i forskellige aldre og kontekster og dækker dagtilbud, fritidstilbud, skole og andre pædagogiske arenaer. De fleste artikler undersøger FRIRUM i relation til æstetik og kreativitet, hvor børns udfoldelsesmuligheder fremhæves som frigørende. Andre artikler undersøger FRIRUM i forhold til mere almene pædagogiske og organisatoriske rammer.

Med afsæt i temanummerets samlede bidrag kan frirum i og med pædagogikken forstås ud fra en række perspektiver: For det første som børn og unges frihed til at gøre, hvad de vil, og dermed blive fri for de voksnes regler. For det andet som frihed til at definere og bestemme selv og dermed blive fri for andres definitionsmagt og narrativer. For det tredje som frihed til at udtrykke sig i æstetiske og kreative formater uden at være bundet af bestemte regler eller måder at gøre tingene på. For det fjerde som frihed til at være den, man vil, og dermed blive fri for sociale forventninger og normer. For det femte som mulighed for fordybelse i noget uden for én selv og dermed blive fri for selvbevidsthed og selvbevidsthed. For det sjette som frihed til at blive inspireret af ny viden, perspektiver og tankegange og dermed løsne sig fra opdragelsens og den sociale reproduktions potentielt begrænsende bånd.

Med FRIRUM opstår der imidlertid også en række dilemmaer og paradokser i en pædagogisk sammenhæng. Hvordan kan børn og unge udtrykke sig frit, hvis de ikke har tilegnet sig de nødvendige redskaber? Hvordan kan de støttes i at etablere selvorganiserede fællesskaber, hvor frihed sameksisterer med forpligtelse? Og hvordan kan de inspireres på måder, der åbner

muligheder frem for at skabe nye former for social tvang? Sådanne dilemmaer behandles i artiklerne på linje med FRIRUMMETS potentialer.

Temanummeret FRIRUM er udviklet i et samarbejde mellem BUKS og forskningsmiljøet *Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde* ved Center for Pædagogik, UC Absalon. Forskningsmiljøet har igennem mange år været optaget af børns perspektiver og hvorledes kreative, æstetiske og entreprenante tilgange i pædagogisk arbejde kan skabe rum for børn og unges stemme og udtryk. Miljøet består hovedsageligt af forskere, der har erfaring og faglig ekspertise i forhold til de æstetiske fagområder eller andre aktivitetsbetonede områder. Blandt forskerne i miljøet er der således folk med en baggrund indenfor dans, drama, billedkunst, bevægelse, sport, rollespil, musik, natur, science, håndværk, m.m. På denne måde prioriteres den aktivitetsbårne pædagogik højt. I tråd med dette har målet været at samle forskere »...der kan gå på gulvet i børnehaven eller fritidsklubben med en guitar under armen eller en pensel i hånden«. I dette temanummer skriver forskerne i miljøet artikler i forskellige konstellationer og med afsæt i aktuelle praksisnære forskningsprojekter, såsom Grøntsagsmagi, Klub Skabertrang, Art as a Tool, Musikken som Løftestang i Dagtilbud, Alkymister, Superhelte og Andre Videnskabsfolk, EXPECT_Art og Frikvateret som Mellemrum og Frirum. Temareaktionen består af Mikkel Snorre Wilms Boysen, Andreas Nielsen, Sisse Winther Oreskov, Lars Dahl Pedersen, Astrid Hestbech, Louise Hvitved Byskov, Thomas Thorsen og Pernille Welent Sørensen fra forskningsmiljøet *Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde* samt Klaus Thestrup fra den faste BUKS redaktion.

Artikler og digte undersøger tematikken FRIRUM på følgende måder:

I artiklen »Det Fritidspædagogiske Kunstnerkollektiv« undersøger Mikkel Snorre Boysen og Lars Dahl Pedersen pædagoger og kunstneres bestræbelser på at skabe præstationsfrie rum for børn i projektet *Klub Skabertrang*. I processerne arbejdes der projektorienteret, tværæstetisk og med metoder hentet fra samtidskunsten, hvilket betyder at processerne kan anskues som en form for kunstnerkollektiv. Artiklen peger på, at inspirationen fra kunstnerkollektivet og samtidskunsten på den ene side har potentialer for at skabe deltagelsesmuligheder, entreprenørskabsånd og provisoriske fællesskaber, men samtidig at der kan opstå et dilemma mellem på den ene side at understøtte børns egne idéer og på den anden side peger børnene i retning af samtidskunsten.

I artiklen »Når lyset tændes i Kunstgruppen på headspace« undersøger Mette Rold og Iben Ammentorp Bentzen et pædagogisk og kunstnerisk frirum for unge i alderen 13-25 år med mentale og sociale udfordringer i projektet *Klub Skabertrang*. Her får unge gennem billedkunst og kreative eksperimenter mulighed for at udtrykke følelser, regulere sig selv og opleve fællesskab. Artiklen peger på betydningen af et etisk og reflektivt samarbejde i det tværprofessionelle samarbejde, der bidrager til at skabe bæredygtige og trygge frirum. Artiklen viser videre, hvordan Kunstgruppens praksis kan tjene som didaktisk tilgang for, hvordan kunstneriske fællesskaber kan styrke unges mentale sundhed og identitet gennem skaberkraft og sociale fællesskaber.

I artiklen »Med Ninjakappe, Nordiske spillemænd, Vurderende blikke, Bygge, Krea-rummet, Olivia Newton-John og en kabelkasse« undersøger Pernille Welent Sørensen, Rikke Brown, Marie Grønbæk Bjerregaard, Maria Bach Boserup, Søren Sindberg Jensen og Gro Hellesdatter Jacobsen – børns mulige frirum i æstetiske processer. Essayet er et samskabt

bidrag fra EXPECT_Art, et EU-projekt under Horizon-programmet, der arbejder med *kritisk kulturel literacy* som udfordrer forestillingen om kulturel forståelse og færdigheder som en individuel kompetence, kun nogle besidder. Forfatterne undersøger, hvordan æstetiske processer kan fungere som frirum, og reflekterer samtidig over deres egen situerede viden og barndomserfaringers betydning for deres blik på børn, frirum og æstetik.

Under overskriften »En tid til frirum med højt til loftet – Legende og kreative processer i vuggestuen« undersøger Karen Egelund og Lise Nielsen, hvordan fokus på legende og kreativ proces frem for produkt bidrager til at skabe et frirum for børn i dagtilbud. Artiklen peger på, at når stedet er ude under åben himmel med plads til store formater og armbevægelser, bliver der plads til variationer af stemninger og deltagelsesmuligheder. Artiklens undersøgelse viser desuden, at legemodige voksne med et udvidet materialekendskab og enkel iscenesættelse i uderummet kan understøtte meningsfulde legende og kreative processer med plads til børns fantasi, prøven sig frem og ejerskab. Med aktionsforskning som metodisk ramme udfoldes erfaringer fra prøvehandlinger i en æstetisk formidlingsform, hvor »De 5 S'er« – Sted, Skript, Skala, Stemning og Stemme anvendes som analytiske begreber.

I digtene »Umulig frihed, til du griber den« og »Forbudstid« undersøger Klaus Thestrup pædagogikkens mulighed for at skabe et frit rum i mødet med hinanden i en børnehave og i brugen af teknologier, medier og fortællinger.

Med afsæt i projektet *Klub Skabertrang* søger Lars Dahl Pedersen og Ole Lund i artiklen »Kunsten at skabe bevægelsesfrihed i klubben« at forankre Gert Biestas begreber om verdensvendthed og subjektifikation i kropslige handlinger og bevægelse ved at hente inspiration fra kropsfænomenologiske og enaktive tilgange. Resultaterne illustrerer, hvordan bevægelsesfrihed er kropsligt og relationelt betinget. Det er ikke kun et spørgsmål om, at det enkelte barn oplever at være fri til at gøre hvad som helst, men i lige så høj grad et spørgsmål om, at aktiviteten, som børnene er i færd med, bliver fri og levende – og dermed begynder at gøre noget med og bevæge børnene. Samtidigt synliggør empirien den balancegang, pædagogens må udføre i arbejdet med, hvordan børn kan eksistere godt, individuelt og kollektivt, i og med verden.

I artiklen »Musikalske frirum i dagtilbud« undersøger Thomas Thorsen og Claus Fromberg, hvordan musikalske frirum kan etableres og forhandles i pædagogisk praksis i dagtilbud. Med afsæt i to praksisfortællinger fra Børnehuset Hjortkær analyserer artiklen samspillet mellem pædagogers positioneringer, børns deltagerstrategier og balancen mellem struktur og frihed i musikalske aktiviteter. Artiklen peger på, at tydelige rammer og genkendelige formater kan understøtte fælles engagement og deltagelse, mens åbne og eksperimenterende forløb kan skabe rum for børns egne initiativer og videreførelse af musik i leg. Samtidig synliggøres pædagogiske dilemmaer knyttet til balancen mellem åbenhed og ansvar, herunder inddragelse og håndtering af børns musikalske verdener og kulturelle referencer.

I artiklen »Frirum som sansende pædagogik – Wauu-oplevelser med 4E i alkymistprojektet« undersøger Vibeke Frost Laursen, Mette Rold og Hanne Hauer, hvordan forskere og pædagoger udvikler et alkymistforløb, der forbinder science med kunstneriske og sanselige møder. Alkymi forstås som en pædagogisk ramme, der legitimerer undersøgende arbejde med materialers forvandlinger. Gennem processer med ægtempera, køkkenkemi, ler, kridt og kul vises det, hvordan materialer »svarer igen« og driver børns eksperimenter. Artiklen tager afsæt i en langsom og sansende pædagogik og analyseres med 4E-kognition som didaktisk ramme, hvor krop, sted, handling og redskaber spiller sammen i børns undersøgende praksis.

I artiklen »Børns frirum med drømmeværkstedet som eksempel – børneperspektiver på kinaradisen og de andre rødder« af Louise Hvitved Byskov, Naia Wienmann Hawes, Rikke Højer, Margit D. Aaslyng, Natasha Balslev Bechmann, Sandra Lenz Dethlefsen, Mette Stentoft og Mikkel Snorre Boysen undersøges muligheder og begrænsninger for at skabe frirum for børn ved at realisere børns idéer til, hvordan de ønsker grøntsager integreret i deres hverdag i daginstitutionen – for eksempel grøntsager med sliksmag eller placeret i et klatrestativ. Undersøgelsens empiriske aktiviteter er gennemført i forbindelse med forskningsprojektet *Grøntsagsmagi*. Det metodiske afsæt er aktionsforskningsinspireret og baseret på fremtidsværksteder i børnehøjde, benævnt drømmeværksteder, og artiklens teoretiske perspektiver trækker på situeret læringsteori og kreativitetsteori.

I artiklen »Når noget kan begynde – Frikvarteret som situeret handlingsrum« undersøger Astrid Hestbech, hvordan frikvarteret i praksis bliver til et frirum inden for skolens regler, zoner og tilsyn. Med afsæt i sanseetnografisk feltarbejde belyser artiklen, hvordan børn i frikvarteret skaber og mister handlemuligheder i mikroøjeblikke, hvor krop, sted og timing spiller sammen. Artiklen peger på, at frirum ikke opstår som regelløshed, men i de situationer, hvor børns initiativer og relationer momentant åbner for fælles handling. Samtidig diskuteres, hvordan disse begyndelser både kan være sårbare og ujævnt fordelt, og hvordan sociale relationer, organisering og voksnes tilstedeværelse får betydning for, hvem der får mulighed for at begynde noget sammen.

I artiklen »A Fight for Honesty« undersøger Mikkel Snorre Boysen betydningen af dramapædagogiske tilgange i forhold til at skabe et rum, hvor børn og unge kan udtrykke sig frit og blive anerkendt som selvstændige individer. Artiklen tager afsæt i erfaringer med Gill Dowsett, en anerkendt dramapædagog med et livslangt engagement i forumteater og stærke værdier om lighed og sandfærdighed. Artiklen peger på et centralt dilemma i det dramapædagogiske rum: balancen mellem deltagernes aktive involvering og underviserens rolle. På den ene side åbnes der for børns stemmer og perspektiver, mens der på den anden side kan opstå et implicit krav om deltagelse, som kan skabe pres. Artiklen diskuterer sådanne dilemmaer i forhold til Gill's ønske om at skabe et FRIRUM, hvor børn kan være ærlige om dem, de er.

God læselyst – på vegne af forskningsmiljøet *Bevægelse, kreativitet og pædagogik i pædagogisk arbejde* samt BUKS redaktionen.

